

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я ЯК ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Шамбура Д. В.

здобувач ступеня доктора наук

за спеціальністю 081 – Право

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Діденко Л. В.

доктор юридичних наук, професор,

завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Беручи до уваги комплексний характер об'єкта права на здоров'я, а також міжгалузеву природу регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням і реалізацією цього права, слід констатувати, що право на здоров'я має складну, системну структуру. Воно виступає юридичним інститутом, сформованим як сукупність правових норм, що встановлюються державою з метою забезпечення належного рівня життєдіяльності особи, реалізації її права на охорону, збереження та відновлення здоров'я, а також гарантування механізмів його правового захисту.

Динаміка розвитку медичної науки, біоетики, фармацевтичної сфери та цифрових технологій у сфері охорони здоров'я супроводжується появою нових соціальних відносин, які наразі лише частково врегульовані чинним цивільним законодавством. Разом із тим, тенденції сучасного розвитку свідчать про необхідність поступового охоплення цих відносин адекватними нормами цивільного права, з метою захисту прав та інтересів фізичних осіб у сфері медицини та охорони здоров'я. Як справедливо зазначається в юридичній літературі, межі таких відносин залишаються відкритими, а їх кількість і зміст постійно розширюються відповідно до змін у суспільстві та технологіях [1, с. 146].

Водночас аналіз положень Конституції України, Цивільного кодексу України та Основ законодавства України про охорону здоров'я свідчить про відсутність цілісного підходу до класифікації прав, що реалізуються у межах здійснення права на здоров'я. У нормативно-правовому полі не існує єдиного комплексного нормативного акта, який би системно регулював усі аспекти зазначених правовідносин. Це породжує

фрагментарність у правовому регулюванні, ускладнює реалізацію відповідних прав, а також створює прогалини у правозастосовній практиці.

У зв'язку з цим об'єктивною необхідністю є вироблення науково обгрунтованої класифікації прав, що виникають у контексті реалізації права на здоров'я, з урахуванням специфіки об'єкта цього права, особливостей правового статусу фізичної особи, а також принципів, закріплених у національному та міжнародному праві. Така класифікація має слугувати не лише теоретичною основою для подальшого розвитку правових норм, а й ефективним інструментом забезпечення та захисту здоров'я кожної особи в умовах сучасного правового порядку.

Право на здоров'я у міжнародно-правовому вимірі здебільшого не виокремлюється як самостійне, а закріплюється опосередковано через інші права, що в сукупності формують основу для його реалізації. Зокрема, у частині першій статті 25 «Загальної декларації прав людини» від 10 грудня 1948 року [2] проголошується, що кожна особа має право на такий рівень життя, який забезпечує її здоров'я та добробут, включаючи належне харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та необхідне соціальне забезпечення. Декларація також визнає право на соціальний захист у разі втрати засобів до існування внаслідок обставин, що не залежать від волі особи (хвороба, інвалідність, старість тощо). У цьому контексті, як слушно зазначає О.В. Сідей, право на здоров'я забезпечується через гарантування права на достатній життєвий рівень [3, с. 24].

У положеннях «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 року [4], а також у протоколах до неї, термін «здоров'я» згадується переважно у контексті можливості легітимного обмеження певних прав і свобод з боку держави. Зокрема, у частині другій статей 8-11 Конвенції та частині третій статті 2 Протоколу № 4 передбачається, що захист здоров'я може бути підставою для обмеження таких прав, як право на повагу до приватного життя, свободу думки, совісті та релігії, свободу вираження поглядів тощо.

Однак, практика Європейського суду з прав людини демонструє інший важливий аспект – захист права на здоров'я реалізується через забезпечення інших основоположних прав. Зокрема, це: право на життя (ст. 2), заборона катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (ст. 3), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5), право на справедливий судовий розгляд (ст. 6), право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8), а також заборона дискримінації (ст. 14). Такий підхід свідчить про функціональне охоплення права на здоров'я у системі загальних прав і свобод людини.[4]

Крім того, принципова увага до права на здоров'я приділяється у преамбулі «Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я»

від 22 липня 1946 року [5], у якій зазначено, що володіння найвищим досяжним рівнем здоров'я є одним із фундаментальних прав кожної людини, незалежно від расової, релігійної, політичної, економічної чи соціальної приналежності. Більш предметне та пряме закріплення цього права міститься в статті 12 «Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права» від 16 грудня 1966 року [6], ратифікованого Українською РСР 19 жовтня 1973 року [7], відповідно до якого держави-учасниці визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

Подібні положення закріплені і в «Європейській соціальній хартії» (переглянутій) від 3 травня 1996 року [8], яку Україна ратифікувала 14 вересня 2006 року [9]. Згідно з пунктом 11 частини I цього документу, кожна особа має право на користування заходами, які дозволяють досягти найкращого можливого стану здоров'я. Таким чином, право на здоров'я визнається однією з базових складових системи соціальних прав і зобов'язує державу забезпечувати створення умов для його реалізації та захисту.

У чинному ЦК України [10] термін «здоров'я» використовується в низці нормативних положень, що свідчить про його значущість у структурі особистих немайнових прав фізичної особи. Зокрема, здоров'я прямо визнається одним із немайнових благ, що підлягають охороні цивільним законодавством (ч. 1 ст. 201 ЦК України). У частині першій статті 270 Кодексу закріплено, що право на охорону здоров'я, так само як і право на безпечне для життя та здоров'я довкілля, належать до категорії особистих немайнових прав фізичної особи, що не мають економічного змісту, але мають визначальне значення для її життєдіяльності.

Правове регулювання реалізації цих прав деталізується в положеннях статті 283 ЦК України, яка встановлює право кожної особи на охорону здоров'я. У свою чергу, абзац другий частини другої статті 281 ЦК України надає фізичній особі право захищати своє здоров'я, а також здоров'я інших осіб від протиправних посягань з використанням будь-яких засобів, не заборонених законодавством.

Окремої уваги заслуговує стаття 282 ЦК України, що передбачає можливість вимагати усунення загрози життю чи здоров'ю, яка виникла внаслідок підприємницької чи іншої діяльності. Аналогічне положення міститься також у статті 1163, що стосується відшкодування моральної шкоди у разі ушкодження здоров'я. Таким чином, встановлюється правова підстава для превентивного захисту фізичного благополуччя особи.

Крім того, відповідно до частини першої статті 283 ЦК України, особа має право на охорону свого здоров'я. У статті 284 конкретизується право особи на отримання повної та достовірної інформації про стан власного здоров'я, а стаття 286 закріплює право на збереження медичної таємниці.

У статті 293 визначено право особи на безпечне для життя та здоров'я довкілля, що відображає екологічний аспект здоров'я як немайнового блага [10].

Водночас, попри наявність широкого спектра норм, присвячених охороні та захисту окремих складових, у чинному законодавстві відсутнє чітке та офіційно закріплене визначення права на здоров'я як інтегрованої юридичної категорії. Це свідчить про фрагментарний підхід законодавця, який, замість закріплення права на здоров'я в цілому, регламентує його структурні елементи – як-от право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на інформацію тощо.

Таким чином, право на здоров'я, хоча й не має прямого визначення на рівні ЦК України, реалізується через нормативне закріплення сукупності його елементів, які, в своїй єдності, становлять підґрунтя для правового визнання цього фундаментального особистого немайнового блага.

Література:

1. Катеринчук К. В. Право на охорону життя і здоров'я особи: цивільно-правовий та кримінально-правовий аспекти / К. В. Катеринчук, І. А. Коваленко // Wissenschaft für den modernen Menschen: wirtschafts, management, marketing, tourismus, rechts und politikwissenschaften. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft» / Monograph published in the author's edition. Buch 4, Teil 6. Karlsruhe, Germany : ScientificWorld-NetAkhatAV in conjunction with Institute "SE&E", 2021. P. 145-15

2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#top

3. Сідей О.В. Здійснення та захист права фізичної особи на здоров'я: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. Харків, 2017. 215 с.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top

5. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.1946 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU46004>

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

7. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148. Дата оновлення: 19.10.1973. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08#Text>

8. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

9. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 № 137-V. Дата оновлення: 08.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-522-1-26>

DUE DILIGENCE У ПРОЦЕСІ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Щербак О. П.

здобувач вищої освіти першого (магістерського рівня)

за спеціальністю 081 – Право

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Головачова А. С.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри економічного права та економічного судочинства

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

У сучасному економічному середовищі, особливо в умовах трансформацій, одним із ключових інструментів управління ризиками при злитті та поглинанні підприємств (M&A) виступає процедура due diligence. Це поняття охоплює комплексну перевірку цільового об'єкта з метою виявлення правових, фінансових, податкових, кадрових та інших ризиків, що можуть вплинути на доцільність угоди. Незважаючи на зростання практичного значення due diligence в Україні, питання його нормативного регулювання та практичного застосування, особливо в умовах воєнного стану, залишаються актуальними та потребують глибокого аналізу.

Термін «due diligence» був введений в юридичний обіг у США на початку XX ст., після Великої депресії 1933 року в США [1, с. 231]. Спочатку цей термін означав процедуру розкриття інформації брокером перед інвестором про компанію, акції якої торгуються на фондовій біржі. Починаючи з другої половини 90-х років минулого сторіччя набуває